

УДК 346.16

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО УЧАСНИКІВ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Куницька А.В., студентка
Національний університет державної податкової служби України
Минюк О.Ю., к. ю. н., доцент, доцент
кафедри господарсько-правових дисциплін
Національний університет державної податкової служби України

Стаття присвячена розгляду актуальних питань застосування господарсько-правової відповідальності до учасників біржової торгівлі та пропозицій до систематизації законодавства, яке врегульовує даний вид відповідальності за правопорушення, у сфері торговельно-біржової діяльності.

Ключові слова: товарна біржа, господарсько-правова відповідальність, діяльність бірж, учасники біржової діяльності.

Статья посвящена рассмотрению актуальных вопросов применения хозяйственно-правовой ответственности к участникам биржевой торговли и предложений к систематизации законодательства, которое регулирует данный вид ответственности за правонарушения в сфере торгово-биржевой деятельности.

Ключевые слова: товарная биржа, хозяйственно-правовая ответственность, деятельность бирж, участники биржевой деятельности.

Kunitska A.V., Myniuk O.Y. PROBLEMS AND IMPROVEMENT OF ECONOMIC AND LIABILITY FOR PARTICIPANTS JURISTIC EXCHANGE ACTIVITY

The article is devoted to the urgent issues, the use of economic and legal responsibility to the participants exchange trading and suggestions to systematize the legislation that regulates this type of responsibility for offenses in the area of trade-exchange activity.

Key words: commodity exchange, economic and legal responsibility, exchange activity, participants exchange activity.

Постановка проблеми. На даний час економіка нашої держави перебуває на стадії реформування. Біржовий ринок, який є її частиною, потребує належного нормативно-правового регулювання. Саме тому постає необхідність підвищити рівень надання біржових послуг, гарантувати захист законних прав та інтересів громадян та організацій, що є учасниками біржової торгівлі. Відсутність у Законі України «Про товарну біржу» розділу відповідальності товарних бірж за порушення своїх обов'язків зумовлює необхідність даного дослідження, адже дане питання потребує широкого спектра знань, розуміння глибоких економіко-правових закономірностей змісту біржової діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання відповідальності суб'єктів біржових відносин досліджували і досліджують такі вчені-правознавці, як: А. І. Берlach, О. М. Вінник, Д. В. Задихайло, Д. Х. Липницький, В. К. Мамутов, Л. Я. Мороз, А. В. Попова та В. С. Щербина та інші, але в роботах українських правознавців зазначена проблема не знайшла достатньо повного висвітлення.

Якщо проаналізувати зміни, які відбуваються у сфері біржової торгівлі, то відповід-

но змінюються і вимоги до норм правового регулювання відповідальності її учасників. Тому метою статті є аналіз та перспективи удосконалення на законодавчому рівні господарсько-правової відповідальності учасників біржової діяльності за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків тощо. Її новизна полягає у пропозиціях щодо удосконалення застосування господарсько-правової відповідальності при функціонуванні товарних бірж та систематизації законодавства, яке врегульовує даний вид відповідальності за правопорушення, у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, господарсько-правова відповідальність – це несення учасниками господарських відносин несприятливих економічних наслідків безпосередньо в результаті застосування до них передбачених законом санкцій економічного характеру. Відповідно, до учасників біржової діяльності застосовують такі ж санкції, оскільки, відносини, які складаються між ними відносяться до господарських.

Основним джерелом права, де закріплена більшість складів господарських правопорушень, є Господарський кодекс.

У розділі 5 визначено перелік діянь, за які настає господарсько-правова відповідальність, в тому числі і до учасників біржової діяльності, зокрема: втрата та пошкодження майна (ст. 224); невиконання або неналежне виконання зобов'язань; належного додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною; порушення правил здійснення господарської діяльності (ст. 230); одностороння відмова від виконання свого зобов'язання уповноваженою стороною; відмова уповноваженої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням; встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання; зміна порядку оплати продукції, переведення платника на попередню оплату продукції (ст. 236); зловживання монополією становищем на ринку (ст. 29) та ін. [1].

Варто звернути увагу на те, що серед перелічених вище складів господарських правопорушень об'єктами в загальній більшості є суспільні відносини, безпосередньо пов'язані з функціонуванням біржової діяльності.

Якщо наводити узагальнений перелік санкцій, що застосовуються за господарські правопорушення у сфері функціонування товарних бірж, то варто виокремити:

- відшкодування збитків;
- штрафні санкції;
- оперативно-господарські санкції;
- адміністративно-господарські [1].

Звертаючи увагу на вдосконалення заходів господарсько-правової відповідальності учасників біржової торгівлі, зупинимось на характеристиці змісту та особливостях установчих документів товарних бірж. Наголосимо, що засновницьким документом біржі є її Статут (Положення), який згідно п. 5 ст. 57 ГУ України затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону. Тому для прикладу проаналізуємо Статут Сумської товарної універсальної біржі. Основними його положеннями є:

- загальні положення;
- предмет, принципи, цілі та напрями діяльності біржі;
- майно, кошти та гарантії захисту майнових прав;
- управління біржею;
- брокери біржі;
- правила біржової торгівлі;
- реорганізація та ліквідація [2].

Зазначимо, що розділ «Правила біржової торгівлі» направляє нас до іншого нор-

мативно-правового документу, де вони визначаються. Негативним явищем є відсутність розділу у Статуті, що регулює відповідальність за правопорушення та накладення за них санкцій. Тому, пропонуємо внести до Статутів товарних бірж розділ «Відповідальність членів біржі».

Також, варто звернути увагу і на Правила біржової торгівлі – основний документ, що регулює порядок здійснення біржових операцій стосовно торгів, встановлює правила поведінки учасників торгів, посадових осіб і працівників біржі, визначає зміст біржових угод та встановлює гарантії їх виконання [3].

Так, за даними Правилами регулюється лише за яке порушення до порушника буде накладатися штраф та визначено хто розглядає спори, що виникають із біржових торгів. Отож, пропонуємо внести зміни до Правил біржової діяльності, конкретно прописавши механізм їх накладення, а саме: які санкції та за які правопорушення будуть накладатися і у яких розмірах. Також варто прописати повноваження органів та посадових осіб уповноважених розглядати дані спори щодо осіб, які здійснили такі правопорушення.

Закон України «Про товарну біржу» визначає правові умови створення та діяльності товарних бірж на території України. У даному нормативно-правовому акті відсутні положення щодо господарської відповідальності в процесі функціонування бірж. До обов'язкових елементів даного акта Закон відносить положення щодо відповідальності учасників та працівників біржі за невиконання або неналежне виконання правил біржової торгівлі [4].

Якщо ж проаналізувати проект Закону України «Про товарний біржовий ринок», то бачимо, що реального розвитку товарного біржового ринку в Україні поки що не варто очікувати. Оскільки як у теперішньому законі, так і в проекті інтереси товаровиробників не є захищені. Та ж відповідальність прописана не чітко. Знову не має конкретних санкцій та їх розмірів за те чи інше правопорушення. У ст. 24. даного проекту зазначено, що державне регулювання товарного біржового ринку іншими суб'єктами регулювання здійснюються у межах їх компетенції. Які це органи та яка їх компетенція, чітко не визначено [5]. Тому пропонуємо взяти до уваги все вищезазначене, що дасть змогу захистити свої інтереси як всім учасникам біржового ринку, а також здійснювати його розвиток та підтримувати зрушення у напрямку розвитку ринкових відносин.

Отож, перелік порушень, за які до учасників біржової діяльності можуть застосовуватися дані види санкцій, а також порядок

їх застосування визначаються законами або в самому договорі, що на даний час є негативним явищем, оскільки учасниками біржової діяльності є не тільки їх посередники, які беруть участь у торгах, а й основні товаровиробники, які даний час не є захищеними в повному обсязі від «фірм-посередників».

Для захисту прав учасників торгово-біржової діяльності варто проаналізувати функції господарсько-правової відповідальності, адже з їх допомогою здійснюється вплив на порушника біржових відносин. Дане поняття А. В. Пупкова визначає, як основні напрями впливу господарсько-правової відповідальності на біржові відносини через які досягаються її цілі, і проявляється призначення [6, с. 73]. Тому для зменшення кількості у сфері біржової торгівлі А. В. Пупкова виділяє такі види функцій:

– штрафна (каральна) – напрям впливу господарсько-правової відповідальності, що полягає у застосуванні до порушника заходів майнового характеру. Мета покарання забезпечується принципом невідворотності відповідальності та забезпечується принципами законності, рівності та ін. Дана функція проявляється при відшкодуванні збитків;

– компенсаційна (відновлювальна) – напрям впливу господарсько-правової відповідальності на поведінку товарних бірж, на відновлення порушених біржових відносин. Притаманна всім видам санкцій, а найбільше відшкодування збитків та штрафним санкціям;

– попереджувальна – спрямована на недопущення протиправної поведінки і, як наслідок, виникнення штрафної та компенсаційної функцій [5, с. 71-71].

Саме за допомогою функцій господарсько-правової відповідальності учасників біржової діяльності здійснюється закріплення та регулювання суспільних відносин у сфері торгово-біржової діяльності. А при їх реалізації відбувається застосування певного виду санкцій до порушників.

Ще однією важливою проблемою у розвитку товарних бірж є відсутність Комітету, який би входив до складу Міністерства економічного розвитку і торгівлі та здійснював контроль, спрямований на своєчасне виявлення й запобігання правопорушенням на біржовому товарному ринках України, слідкував за дотриманням вимог нормативно-правових актів, правил у цій сфері, та інші. Створення управління з нагляду за біржовою торгівлею забезпечить захист ринку від недобросовісних учасників та значно знизить ризики суб'єктів господарювання. А це, в свою чергу, дозволить залучити більшу кількість інвесторів та за-

безпечить зростання капіталізації та фінансової стійкості товарних бірж.

Окремого дослідження потребує питання щодо організаційно-правової форми товарної біржі, адже від цього теж залежить ефективність господарсько-правової відповідальності учасників біржової діяльності. Ст. 278 ГК вказує на те, що вона є господарською організацією але у якій конкретно організаційно правовій формі має діяти не визначено [1]. Згідно ст. 1 Закону «Про товарну біржу» товарна біржа не займається комерційним посередництвом і не має на меті одержання прибутку [4]. Ст. 86 Цивільного кодексу України надає змогу непідприємницьким товариствам поряд із основною непідприємницькою діяльністю вести підприємницьку, якщо така діяльність відповідає меті створення біржі [7]. Тому чітке визначення організаційно-правової форми товарної біржі дозволить зменшити кількість господарських правопорушень.

Погоджуючись з думкою Л. Я. Мороз про те, що розвиток біржового ринку повинен знайти своє відображення в макроекономічній стратегії держави та відіграти важливу роль в формуванні економіки держави, значимо, що реалізація єдиної державної політики у цій сфері забезпечить впровадження нових біржових технологій та адаптує вже діючі механізми до існуючих умов [8].

Висновки. На основі викладеного можемо зазначити, що нормативно-правове регулювання господарсько-правової відповідальності учасників біржової діяльності не відповідає реаліям сьогодення. Тому ми маємо недосконалі закони, а також значну кількість нормативних документів, що деталізують та конкретизують положення основних документів. З метою вдосконалення законодавства пропонуємо внести до Закону України «Про товарну біржу» наступні зміни:

– визначити конкретні види санкцій, умови та порядок їх застосування за правопорушення у сфері діяльності товарних бірж;

– встановити чіткий розмір штрафних санкцій за кожне вчинене правопорушення;

– визначити процедуру проведення розслідувань правопорушень;

– визначитись з конкретним колом суб'єктів уповноважених розглядати спори та їх повноваження;

– прописати повноваження органів та посадових осіб уповноважених розглядати такі спори;

– строки та порядок розгляду справ щодо господарських правопорушень у сфері торговельно-біржової діяльності.

Інші правові аспекти господарсько-правової відповідальності учасників біржової діяльності будуть предметом майбутніх досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський Кодекс України: станом на 01.01.2003 р. / Верховна Рада України. – Офіс. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2003. – 144 с.
2. Статут Сумської товарної універсальної біржі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://birzha.sumy.ua/content/view/59/>.
3. Правила біржової торгівлі Сумської товарної універсальної біржі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://birzha.sumy.ua/content/view/59/>.
4. Про товарну біржу: Закон України станом на 10.12.1991 р. / Верховна Рада України. – Офіс. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1992.
5. Про товарний біржовий ринок: Проект Закону України станом на 15.07.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0920.html.
6. Попова А. В. Функції господарсько-правової відповідальності товарних бірж / А. В. Попова. – К. : Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2010 р. – № 2. – С. 156-161.
7. Цивільний кодекс: Кодекс України: станом на 16.01.2003 // Верховна Рада України. – Офіс. вид. – К. : Парлам. вид-во. – 2003. – 356 с.
8. Мороз Л. Я. Господарсько-правова відповідальність товарних бірж / Л. Я. Мороз. – К. : Право України, 2007 р. – № 8. – С. 47-50.